

сенсорные потребности, сенсорные нарушения, методика DIR-Floortime.

Sergiyenko I. V. Special Interests of a Child on Autism Spectrum in Context of Inclusive Education within New Ukrainian School

The article explores the scope of special interests of autistic children and strategies for engaging the child through their special interest for education. Special interests are used as an auxiliary tool for adapting the child to educational and social environment. Special interests hold an important role – they satisfy sensory needs of an autistic child. Understanding of actions connected to satisfaction of sensory needs of a child on autistic spectrum will help the teacher to make the education as efficient as possible, boosting potential of every child within the New Ukrainian School.

Keywords: autism, autistic child, autistic spectrum, autistic spectrum disorder (ASD), special interest, inclusion, New Ukrainian School (NUS), DIR-Floortime, inclusion centre, sensory issues, sensory processing disorder (SPD).

Стаття надійшла до редакції 22.02.2018 р.

Статтю прийнято до друку 04.03.2018 р.

Рецензент: д.п.н, проф. Д.І. Шульженко

УДК 376-56.26:364-787.6(73)

Синьов В.М., Джозефсон К.С.

**ПАРАТРАНЗИТНИЙ ПРОСТІР В США: КОРЕКЦІЙНО-ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА ІНВАЛІДАМ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОСІБНИКА «DETERMINING ADA PARATRANSIT ELIGIBILITY:
AN APPROACH, GUIDANCE AND TRAINING MATERIALS»)**

В статті проаналізовано зміст посібника “Визначення паратранзитних можливостей інвалідів: підхід, керівництво та навчальні матеріали (“Determining ADA Paratransit Eligibility: An Approach, Guidance and Training Materials”). Встановлено психологічні та функціональні бар’єри, які блокують рівний доступ інвалідів до необхідних для їхнього соціального та особистого життя об’єктів. Розкрито проблеми функціональних обов’язків фахівців, критерії поведінки та застосування фахових знань. Подан перелік критеріїв, що вимагаються від персоналу у поєднанні зі знаннями про інвалідність та медичні розлади. Розкрито сутність соціально-психологічної взаємодії з особами із особливими потребами в юридичному, медичному та реабілітаційному аспекті, зокрема підкреслено, що інклюзивна система функціонує там, де існує чіткий алгоритм дій між усіма учасниками: від транспортних компаній до корекційних установ.

Ключові слова: інклюзивна система, транспортні компанії, інвалід, аплікант, індивідуальна програма, когнітивні навички.

Становлення спроможності людини виконувати свої різноманітні соціальні функції, тобто її абілітація (від латинського *habilitas* - придатність), відбувається у системній взаємодії двох процесів, перебіг яких триває все життя, - онтогенезу (психофізичного розвитку організму) та соціалізації (входження індивіда у соціальне оточення). Забезпечення конвергенції (співпадіння, узгодженість) двох зазначених вище процесів абілітації - онтогенезу та соціалізації. на жаль, спостерігається далеко не завжди, і виникає протилежне явище - дивергенція, як протиріччя між біологічно заданими можливостями людини на даний момент і конкретними соціальними впливами на неї. Таким чином, запропонований В. Штерном психологічний закон конвергенції порушується, і дивергенція, що виникла, суттєво негативно відбивається як на психофізичному (біологічному) розвитку людини, так і на її особистісному (соціальному) становленні. Ця проблема особливо гостро постає при адаптації людей с обмеженими можливостями. В останні роки у західних країнах утворилась продумана комплексна, міжвідомча, законодавчо закріплена, проникнута духом гуманізму, інклюзивна система надання допомоги інвалідам, яка дозволяє людині з обмеженими можливостями бути самостійним членом суспільства. Наприклад, існуючій у США Закон про людей з обмеженими можливостями від 1990 року (ADA) забезпечив комплексну структуру та підхід для припинення дискримінації осіб з різними типами інвалідності. Незважаючи на те, що цій закон розглянув багато типів дискримінаційних практик у сферах зайнятості, житлового будівництва, зв'язку, відпочинку, медичних послуг та освіти, цей звіт мав найбільший вплив на громадський транспорт та приватні транспортні компанії. Закон про права людей з обмеженими можливостями був спрямований на усунення бар'єрів, з тим щоб забезпечити рівні можливості для всіх громадян незалежно від інвалідності, вимагаючи від транспортних компаній надавати додаткові послуги спеціальних перевезень (паратранзиту) для тих осіб, які не можуть користуватися громадським транспортом через інвалідність.

Суть інклюзії полягає в наданні інвалідам можливості запобігати виникненню соціально-психологічної депривації щодо пересування у просторі. Коли в 1991 році вперше був виданий Акт для паратранзиту Міністерства транспорту Сполучених Штатів Америки, його метою було забезпечити базу для бізнесу щодо реалізації вимог до паратранзитних перевезень передбачених Законом, насамперед, додаткової служби паратранзиту, правила її організації, рівень обслуговування, як, коли, кому надавати послугу.

Сьогодні послуги паратранзиту входять до соціальних пілг, для використання необхідно пройти спеціальну комісію. Дана система, зазвичай, будується на базі спеціальних маршрутних автобусів у найпростіший спосіб, являє собою невеликий автобус, що рухається за маршрутом з зупинками для посадки / висадки пасажирів, або таксі "від дверей - до дверей". Через постійно зростаючий попит на поїздки паратранзиту транспортні компанії запровадили ряд заходів, пов'язаних із зменшенням витрат, зокрема для обмеження попиту були запроваджені через більш жорсткі та складні процеси надання дозволів.

І хоча зараз в США активно висловлюється занепокоєння з приводу суворих процедур визначення права на участь у програмі паратранзиту, що частково призводить до втрати мобільності людей з обмеженими можливостями, тому що процедури їх надання є детальним вивченням кожного випадку, а як наслідок громіздкими та часоємними. Проте з іншого боку суспільство і держава вимагає послуг паратранзиту, вони є соціально значущими, тому фахівці транспортних компаній потребують спеціальних знань, щодо особливих потреб клієнтів, тобто персонал компаній, постійно стикається з завданнями, щодо оцінки та організації цих перевезень. Бюджетне навантаження надало стимули для вивчення проблем оцінки, це призвело до сутєвих іновацій у цій галузі. Під час цього дослідження було зафіксовано декілька всеосяжних практик, які відображають підхід до встановлення відповідності вимогам до паратранзиту та об'єктивним чином, забезпечуючи гарантії через незалежні оцінки та процедури оскарження. Крім того, транзитні агенції досягли значних успіхів у підвищенні доступності основних транзитних послуг, що дозволило багатьом інвалідам отримувати доступ до послуг регулярних перевезень. Більшість питань вирішується при наявності простого та чіткого алгоритму дій, спробу висвітлити найголовніші проблеми оцінки та відповіді, зробили автори спеціальної книжки-довідника "Визначення паратранзитних можливостей інвалідів: підхід, керівництва та навчальні матеріали" ("Determining ADA Paratransit Eligibility: An Approach, Guidance and Training Materials"). Посібник був опублікований у 2003 році для працівників транспортних компаній, що надають спеціальні документи для проїзду інвалідам. Також у книзі приділяється багато уваги медичним аспектам і оцінці можливостей інваліда при різних нозологіях функціональних порушень, висвітлено психологічних проблем, з якими стикаються співробітники, що працюють з цим напрямом. Індивідуально-диференційований підхід дозволяє адаптовувати суспільний простір під потреби людини, а їх прояви і рішення є універсальними і мало залежать від того, в якій країні живе. Соціальна інклюзія інвалідів подана в формі практичного довідника як цілісний рекомендаційний матеріал.

Довідник підготовлений групою медичних фахівців, дає теоретичні і практичні рекомендації для роботи з інвалідами в області психології та медицини.

Книга складається із 9 розділів, вступу, висновків і додатків, практичних матеріалів для підготовки працівників, тестів, опитувальників.

Перший розділ присвячено вивченню основ системи функціонування спеціальної системи транспортних послуг для людей з обмеженими можливостями. Наведенні теоретичні і юридичні засади, матеріал розділу може бути використаний для ознайомлення персоналу транспортної компанії з основами дозвільної бази системи перевезень інвалідів. Детально розроблена та представлена категоризація функціональних можливостей у контексті здатності людини до самостійного пресування на вулиці. Це дає змогу отримати інформацію про психологічні особливості людини її поведінку у специфічних умовах громадського транспорту, натовпі.

Другий розділ розкриває детальну інформацію для розуміння обмежень і функціональних можливостей заявників (інвалідів), що потребують послуг паратранзиту, або послуг спеціальних перевезень. У розділу дають посилання на доступні джерела інформації з питання корекцій та нормативні документи.

Третій розділ складається зі зразків чинних матеріалів брошур, супровідних листів та форм подачі заяви, тощо, що використовує транспортний департамент міст Чикаго та Далласу. Містить інформацію, що може бути надана телефоном під час першого звернення клієнта, наведені приклади для розробки власних методичних матеріалів, форм для заповнення, тощо. Матеріал розділу сприяє розумінню шляхів комунікації з громадськістю, що дає можливість організувати систему власних документів, інформаційного супроводу в контексті корекційно-технічної допомоги.

Четвертий розділ - це керівництво з проведення особистих інтерв'ю з заявником на використання системи спеціальних перевезень, та отримання додаткової інформації від членів сім'ї, медичних працівників, що безпосередньо контактують з ним у повсякденному житті. Також наведена методичне керівництво розроблене департаментом транспорту міста Пітсбург.

Зокрема запропоновані загальні правила проведення інтерв'ю з інвалідами. Питання розбиті на секції, скомпоновані за нозологічними модулями (метальні розлади; фізична функціональна інвалідність; зорові порушення; епілепсія).

Опитування, яке ставить за мету отримання інформації про поведінку людини поза домом, на вулиці, серед інших людей, дає змогу оцінити здатність до самостійного пересування, поведінці у натовпі, як результат спроможність використання системи громадського або спеціального транспорту. Велика увага приділяється заповненню підсумкових форми для кожного нозологічного виду, така методика дає змогу систематизувати отриману інформацію та організувати подальшу роботу фахівців з суттєвою економією робочого часу.

У п'ятому розділі представлено детальний покроковий план з функціональної оцінки фізичних можливостей інваліда щодо здатності самостійно пересуватись по вулиці. Містить практичні рекомендації з проведення фізичного тесту. Інструкція супроводжується формою для заповнення даними отриманих під час тестування, рекомендації про суть знань та інформації необхідних персоналу транспортної компанії залучених в процес тестування.

Особливу увагу автори приділяють процесу підготовки до співбесід, наголос робиться на персоналізації контакту, етичних нормах, уникнення недоречних питань. Пересонал має попередньо ознайомитись з особистими даними, документами, тощо, головна мета створити простір побудований на взаємоповазі та соціальної допомозі. Подан перелік типових речень для вітання та опитування, наприклад, як людина почуває себе сьогодні, або чи приймала вже ліки. Такі прості і очевидні методи дозволяють встановити позитивний контакт з одного боку, та отримати додаткову інформацію, яку звичайно, не вказуються у офіціальних формах.

Тестування включає оцінку загальних фізичних можливостей:

Завдання на баланс та ходу.

Оцінку фізичного стану (пульс, артеріальний тиск, кількість подихів у хвилину). Приділяється увага, що цей пункт не є обов'язковим для виконання.

Звичайною практикою є безпосередньо перед тестуванням проста перевірка на вулиці, така прогулянка з аплікантом дозволяє побачити природну поведінку людини, встановити рапорт, та потім зосередитись на пунктах, що потребують додаткової уваги. Людина з івалідністю буде почувати себе більш природньо поряд з працівником з одного боку, з іншого це дозволяє уникати очевидних та подвійних питань, що можуть дратувати або ображати заявника. Надан список проблем, які важливі, але звичайно не вказуються у офіціальних формах проте потребують детального вивчення. Автори пропонують, вважати довжиною маршруту не менш ніж 800 метрів, в ідеалі включає перехід дороги, різні дорожні покриття, схили, бордюри тощо.

У кінці розділу міститься таблиця функціональних обов'язків персоналу, критерії поведінки та сфери застосування фахових знань. Метою функціональної оцінки, як частини процесу визнання відповідності є отримання результатів, які відображають справжній та звичайний рівень продуктивності заявника. Використання кваліфікованих фахівців для проведення цих оцінок - один з кроків до посилення справедливості та захищеності інвалідів у суспільному просторі. Такі компетенції як толерантність, взаємоповага, уважність - важливі для забезпечення достовірних результатів оцінки, проте найбільш критичними факторами є ті, які стосуються здатності оцінювача прагнути до

максимальної об'єктивності тестування, фахівець має критично аналізувати продуктивність та визначати, коли потрібно змінити або припинити процедуру оцінки.

Перелік критеріїв, що вимагаються від персоналу у поєднанні зі знаннями про інвалідність та медичні розлади, відповідного навчання, і навички клінічного оцінювання, що випливають із досвіду проведення функціональних оцінок.

Критерій компетенції	Вимоги до продуктивності	Відповідні сфери функціональної оцінки
Надання інформації та вказівки заявнику	<ul style="list-style-type: none"> Ефективно опишіть вимоги щодо оцінки Ефективно інтерпретувати значення та наміри, що стоять перед запитаннями та заявками заявника Правильно змініть інструкції, щоб відповідати стилю навчання та пізнавальному рівню заявника. Перефразуйте та повторюйте інформацію, щоб забезпечити правильну інтерпретацію інструкцій. Ефективно навчати заявника забезпечити безпечну та ефективну роботу. 	<ul style="list-style-type: none"> Орієнтація заявника на мету оцінки Впровадження та пояснення завдань з оцінювання Надання напрямку та заохочення заявника під час проведення оцінки.
Отримання та тлумачення інформації від заявника	<ul style="list-style-type: none"> Отримати повну інформацію від заявника Відповісти на питання, занепокоєння чи відмову у виконанні завдань заявника 	<ul style="list-style-type: none"> Запит на отримання інформації, що стосується розуміння фактору функціонування заявника та медичних обмежень перед оцінкою Взаємодія із заявником до та під час оцінки.
Усне спілкування з іншими професіоналами	<ul style="list-style-type: none"> Запишіть відповідну інформацію, яка є центральною для розуміння обмежень і можливостей претендента від фахівців медичного обслуговування громади Точне тлумачення значення та релевантності інформації. Вербально надайте чіткий аналіз проблем ефективності та обмежень для осіб, які приймають рішення у транзитних органах 	<ul style="list-style-type: none"> Розміщення запитів до зовнішніх фахівців для отримання додаткової інформації до або після оцінки. Обговорення результатів оцінки або проблем з учасниками, що визначають право на участь Презентація результатів оцінки перед апеляційною радою.
Письмове спілкування з іншими професіоналами	<ul style="list-style-type: none"> Точне тлумачення значення та відповідності письмових звітів. Надайте чітке письмове узагальнення результатів роботи заявника 	<ul style="list-style-type: none"> Допомога персоналу транзитних органів у тлумаченні супровідної інформації з джерел застави Підготовка письмового резюме результатів оцінки
Розвиток міжособистісного зв'язку	<ul style="list-style-type: none"> Створіть позитивне середовище, яке сприятиме визначенню дієвості Створення середовища взаємної поваги Заохочуйте відповідних заявників 	<ul style="list-style-type: none"> Привітання заявника та пояснення своєї ролі та фону як оцінювача під час проведення функціональної оцінки

	поділитися інформацією, щоб допомогти в інтерпретації результатів	
Спостереження та оцінка ефективності заявника	<ul style="list-style-type: none"> Зробити точні спостереження продуктивності через візуальне спостереження, вимірювання та розрахунки Правильно інтерпретувати фізіологічну відповідь на тестування за допомогою спостереження за відкритими ознаками (наприклад, швидкість дихання, зміни в шаблоні ходи, колір шкіри тощо) та формальних методів тестування (наприклад, тест на артеріальний тиск, частота пульсу тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> Визначення рівня витрат заявника на виконання необхідних завдань Оцінка ефективності роботи заявника під час проведення фізичної оцінки, включаючи показники та якість продуктивності, зміни у швидкості та якості виконання Виконання оцінки фізіологічних реакцій на тестування, якщо вони включені в протокол випробувань
Контроль продуктивності та безпеки заявника	<p>Зверніть увагу на ризики та відповідні запобіжні заходи, пов'язані з інвалідністю або станом здоров'я. Точно визначити фактори ситуаційного ризику на основі спостережень за якістю виконання в таких сферах, як статичний баланс, динамічна стабільність, проксимальні та дистальні стабілізації, правильна відповідь на команди, швидкість реагування на екологічні бар'єри та сигнали тощо. Використовувати клінічне судження для визначення рівня ризику. Втрутитись належним чином, щоб припинити дію розділу оцінки небезпечну для заявника.</p>	<p>Спостереження за результатами випробувань на тестових об'єктах, зокрема на перегонах, підйомних сходах і бордюрах, приземленні на ґрунтовій майданчику, навігації на інвалідних візках під час переходу та на підйомі, пандусів та перехресних схилах, завершення вуличних переїздів тощо.</p>
Оцінка результатів оцінки та враження під час функціональної оцінки	<ul style="list-style-type: none"> Точно фіксуйте характеристики, як це відбувається Точно записуйте поведінкові спостереження Інтерпретувати та точно записувати інформацію, яка надається заявником, щодо "типових" показників та аномалій інвалідності 	<ul style="list-style-type: none"> Вимірювання (наприклад, зупинка годинника), записування Швидкості перетину вулиці, час, необхідний для завершення дистанційного курсу, кількість перерв відпочинку, частота перерв відпочинку та частота серцевих скорочень (якщо включено до тесту). Одночасний запис інформації, наданої під час ходи з заявником, та під час інших аспектів оцінки. Зауваження під час тестування, запис поведінкових знаків, варіацій у роботі тощо.
Інтерпретування та екстраполювання із отриманих показників	<ul style="list-style-type: none"> Точно порівнюйте досягнуту продуктивність з прийнятними та безпечними показниками ефективності (на основі минулого досвіду та нормативних або критеріальних даних. 	<ul style="list-style-type: none"> Оцінка балансових навичок у стандартному тесті скринінгу. Порівняння вимірювань ходьби з стандартами транзитних органів.

	<ul style="list-style-type: none"> • Використовувати клінічне судження для оцінки якості відповіді • Використовувати клінічне судження для визначення потенційних проблемних сфер, виходячи з рівня спостережуваної ефективності 	<ul style="list-style-type: none"> • Оцінка динамічного балансу при функціональному випробуванні на коротких рампах та перехресних схилах, тестування на відстані, 6-дюймові бордюри та ін., А також прогнозування потенційних показників у більш широкому діапазоні ситуацій у громаді (наприклад, більші відстані, круті схили).
Професіоналізм	<ul style="list-style-type: none"> • Лікувати заявників з повагою. • Ефективно управляти конфліктом без <ul style="list-style-type: none"> • захист • Підтримувати конфіденційність інформації заявника. • Забезпечити точність і справедливість оцінки та звітування в зв'язку з потенційно конфліктними інтересами заявника та транзитних органів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Привітання та орієнтування заявника на оцінку • Обговорення справ із персоналом, який визначає право на визнання • Презентація результатів точно та об'єктивно в апеляційному розгляді

У шостому розділі представлено інструкцію та навчальні матеріали для проведення контролю FACTS (Functional assessment of cognitive transit skills - функціональної оцінки навичок при когнітивних порушеннях). ФАКТС (FACTS) - функціональна оцінка, призначена для виявлення когнітивних характеристик, що впливають на поведінку людини на вулиці чи у натовпі через когнітивну інвалідність або вади розвитку. Ця методика розроблена у 1996 році спеціально для інвалідів з розумовими порушеннями у контексті ревалентної оцінки рухових можливостей, орієнтації у просторі та часі. Тест ФАКТС (FACTS) у більшості осіб займає 30-45 хвилин, може бути проведений людиною без спеціальної психологічної освіти. ФАКТС (FACTS) пропонує алгоритм для розробки індивідуальної програми, яка включає фотографії та слайди реальних маршрутів в імітаційній транзитній поїздки. Ця методика в першу чергу спрямована на вивчення когнітивних навичок, які заявнику потрібно мати щоб бути здатним використовувати громадський транспорт з фіксованим маршрутом. Структура оцінки, що побудована навколо моделі поїздки, допомагає заявнику легко орієнтуватись у питаннях. Тестування, також, дозволяє оптимізувати умови пересування інвалідів у громадському транспорті, зворотній зв'язок між завданнями оцінювання та навичками, необхідними для реальної поїздки в контексті існуючих фактичних маршрутів, очевидний. Наш аналіз матеріалу посібника доводить необхідність застосування наведеної методики для впровадження реальної соціальної інклюзії інвалідів в умовах сучасної України. Важливим доповненням, є те, що експерт має приділяти серйозну увагу комунікативним можливостям людини, проявам агресивної поведінки на самперед. В своїй нинішній формі ФАКТС (FACTS) допомагає отримувати інформацію про те, як людина з когнітивними проблемами розвитку може виконувати рухово-просторові завдання. Проте отриманні дані зібрані, щодо заявників з когнітивними порушеннями інших етіологій, таких як травма голови, інсульт слід інтерпретувати з особливою обережністю. Треба зауважити, що ФАКТС (FACTS) не призначена для виявлення та усунення

функціональних перешкод які виникають у людини з психічними вадами розвитку на вулиці чи в натовпі, оскільки, вона не є діагностично-педагогічною за своєю природою.

Так у цьому розділі міститься інформація по роботі з людьми із зоровими порушеннями.

З огляду на те, що типи перешкод, які впливають на орієнтацію у просторі особами з обмеженими можливостями зору є дещо іншим, ніж у людей з фізичними вадами, наприклад, відстань до і від зупинок автобусів або залізничних станцій може бути меншим фактором, ніж перехід проїздної частини дороги, або різні типи екологічних бар'єрів інші умови навколишнього середовища унікальні для тих, хто має зоровий розлад, рівень світла (низький рівень освітлення або відблиски), фоновий шум, що впливає на здатність виявлення перешкод або інших сигналів, тощо. Крім загальних теоретичних знань о зорових порушеннях цікавим для нас с точки зору корекційно-технічної допомоги є тести та форми оцінки на просторове орієнтування сліпих та слабозорих інвалідів.

Восьмий розділ містить практичні матеріали та рекомендації для працівників як підготуватись до особистих інтерв'ю з заявником. Цікава методика обробки інформації щодо кожної людини, де основна увага приділяється як фактичним можливостям, так і когнітивним здібностям, пам'яті, сенсорно-фізичним та сенсорно-когнітивним можливостям. З огляду на те, що людині досить складно пояснити функціональні причини, з яких інвалідність перешкоджає вільно пресуватись та при відсутності об'єктивної міри функціональної оцінки найкращим джерелом інформації про можливості може бути отримання інформації від заявника в поєднанні з інформацією від фахівців, які знайомі з інвалідністю та функціональними можливостями заявника. Алгоритмізований процес, що пропонується як основа для збору інформації має допомогти з найбільш важливими питаннями. У якості приклада наводиться оцінка заявника з параноїдальною шизофренією.

Питання	Відповідь	Джерело інформації
ХТО	Хронічна параноїдальна шизофренія <ul style="list-style-type: none"> ▪ 10+ років ▪ Стабільний, якщо дотримуватися підтримуючих медикаментів ▪ Ліки допомагають знімати симптоми, але мають побічні ефекти ▪ Когнітивні обмеження 	Діагностика <ul style="list-style-type: none"> ▪ Психіатр-координатор (має доступ до лікування) Вихідні характеристики стану, отримані за допомогою огляду - DSM V, пов'язані з ним керівництвом.
ЩО	Лікування у фахівців	Фахова форма перевірки із розділу 5 данної методики - психіатр або амбулаторний терапевт.
ЯК	Когнітивні <ul style="list-style-type: none"> ▪ Пам'ять ▪ Вирішення проблем ▪ Обробка та реагування на інформацію ▪ Судження невідповідне до ситуації, неадекватне сприйняття загрози від інших 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Психіатр-координатор (працює регулярно по функціональним питанням) ▪ Власні заяви заявника
КОЛИ	Ни за яких випадків Відсутність потенціалу до покращення практики та навчання	Психіатр-координатор служби
ЧОМУ	Контроль за паратранзитом, відсутність натовпу, відсутність рішення як дістатись до місця призначення	Психіатр-координатор служби
ОБМЕЖЕННЯ	Когнітивні обмеження: Пам'ять Мова▪ Вирішення проблем ▪	Психіатр-координатор служби Заявник

	<p>Припущення Підчас стресу можуть бути невідповідні реакції, що створюють додаткові ризики.</p>	
--	--	--

Якщо попередні розділи надають розуміння процесу оцінки відповідності та включають рекомендації щодо прийняття рішень для заявників з різними типами інвалідності у дев'ятому розділі наводяться інформація про управління процесом надання послуг паратранзиту. Теми, що розглядаються в ньому, включають:

Організацію процесу зв'язків з громадськістю

Налагодження ефективного спілкування, забезпечення точності та послідовності отримання зворотного зв'язку

Записування, збір даних та вимірювання продуктивності роботи фахівців

Параметри організації процесу відмови та подача апеляцій

Таким чином, необхідно зазначити, що книга узагальнює теоретичні знання, дає прості та зрозумілі рішення, щодо організації, проведення процесу оцінювання здатності людині з обмеженими можливостями самостійно пересуватись. Висвітлює етичні та соціальні питання, практичні поради щодо поняття адаптації суспільного простору під потреби кожного громадянина, дає рецепти соціальної інклюзії на прикладі організації спеціальних транспортних послуг для людей с особливими потребами.

Використана література

1. **Бакк А., Грюневальд К.** Забота и уход : Книга о людях с задержкой умственного развития / Пер. со шведск. п/ред. Ю. Колесовой. Спб: ИРАВ, 2001. – 360 с.
2. **Основи етики спілкування з особами з інвалідністю** / Навчально-методичний посібник / Під ред. В.М. Синьова. / К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 150с.
3. **Строим мостики с помощью сенсорной интеграции, 3-е изд.;** / Терапия для детей с аутизмом и другими первичными расстройствами развития / [Пер. с англ. В.Г. Мартиросян, Н.А. Шафинская, Носик М.В. Под. ред. О.А. Шлэнской]. – Белая Церковь: ПАО «Белоцерковская книжная фабрика», 2016. – 240 с.
4. **Штерн В.** Дифференциальная психология и ее методические основы (пер с нем) / 1998. - 335 с.
5. **Anonymous Research Program Design**—Administration of Highway and Transportation Agencies. Transportation Mobility, Access and Safety for an Aging Population <<http://rip.trb.org/browse/dproject.asp?n=16801>>. Accessed 6/30/2011.
6. **Collings GD.** Barrier free access; right or privilege. Phys Ther. 1976; 56(9):1029-1033
7. **Copolillo A, Teitelman IL.** Acquisition and integration of low vision assistive devices: Understanding the decision-making process of older adults with low vision. American Journal of Occupational Therapy. 2005; 59(3):305-313.
8. **Dykes D, White A, III.** Getting to equal: Strategies to understand and eliminate general and orthopaedic healthcare disparities. Clin Orthop. 2009; 467(10):2598.
9. **Gum AM, Iser L, Petkus A.** Behavioral health service utilization and preferences of older adults receiving home-based aging services. The American journal of geriatric psychiatry : official journal of the American Association for Geriatric Psychiatry. 2010; 18(6):491-501.
10. **Susan Chase, Graham Ratcliff, Karen Hoesch, Project ACTION (U.S.), ACCESS** Transportation Systems Functional Assessment of Cognitive Transit Skills: FACTS : Guidelines for Production, Administration and Scoring, 1996 - 70 с

References

1. **Bakk A., Gryunevald K.** Zabota y uxor : Knyha o lyudyax s zaderzhkoj umstvennoho razvytyya / Per. so shvedsk. p/red. Yu Kolesovoj. Spb: YRAV, 2001. – 360 s.
2. **Osnovy etyky spilkuvannya z osobamy z invalidnistyu** / Navchal'no-metodychnyj posibnyk /Pid red. V.M. Syn'ova. / K.: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2012. – 150s.
3. **Stroyu mostyky s pomoshh'yu sensornoj yntehracyyu, 3-e yzd.;** / Terapyya dlya detej s autyzmom y druhy my pervazyvny my rasstrojstvamy razvytyya / [Per.. s anhl. V.H. Martyrosyan, N.A. Shafynskaya, Nosyk M.V. Pod. red. O.A. Shlënskoj]. – Belaya Cerkov": PАО «Belocerkovskaya knyzhnaya fabryka», 2016. – 240 s.
4. **Shtern V.** Dyfferencyal'naya psyxolohyya y ee metodycheskye osnovy (per s nem) / 1998. - 335 s.
5. **Анонимоус Ресеарч Програм Десігн**—Адміністратіон оф Гітвай анд Транспортатіон Агенціес. Транспортатіон Мобіліті, Аццесс анд Сафети фор ан Агінг Популатіон/ Аццессед 6/30/2011.
6. **Цоллінґс ГД.** Баррієр фрее аццесс; рігт ор прівілеге. Пгіс Тгер. 1976; 56(9):1029-1033
7. **Цополілло А, Теітелман ІЛ.** Ацқуісітіон анд інтегратіон оф лор вісіон ассістіве девісес: Ундерстандінг тге децісіон-макінг процесс оф олдер адулц вітг лор вісіон. Американ Журнал оф Оццупатіонал Тгерапі. 2005; 59(3):305-313.
8. **Дикес Д, Віте А, ІІІ.** Геттінг то екуал: Стратегіес то ундерстанд анд елімінате генерал анд ортгопаедіц геалтгцаре діспарітіес. Цлін Ортгоп. 2009; 467(10):2598.
9. **Гум АМ, Ісер Л, Петкус А.** Бегавіорал геалтг сервісе утілізатіон анд преференцес оф олдер адулц рецеівінг гоме-басед агінг сервісес. Тге Американ жоурнал оф геріатріц псіхіатрі : о ціал жоурнал оф тге Американ Ассоціатіон фор Геріатріц Псіхіатрі. 2010; 18(6):491-501.

10. Сусан Часе, Грагам Ратцліфф, Карен Гоесч, Проєкт АЦТІОН (У.С.), АЦЦЕСС Транспортиаціон Системс Функціонал Ассесмент оф Цогнітіве Трансіт Скіллс: ФАЦЦ.

Синев В. Н., Дзоєфсон К. С. Паратранзитное пространство в США: коррекционные - техническая помощь инвалидам (по материалам пособия «Determining ada paratransit eligibility: an approach, guidance and training materials»)

В статье проанализировано содержание пособия "Определение паратранзитных возможностей инвалидов: подход, руководство и учебные материалы (" Determining ADA Paratransit Eligibility: An Approach, Guidance and Training Materials "). Установлено психологические и функциональные барьеры блокирующие равный доступ инвалидов к необходимым для их социальной и личной жизни объектам. Раскрыты проблемы функциональных навыков специалистов, критерии поведения и применения профессиональных знаний. Подан перечень критериев, которые требуются от персонала в сочетании со знаниями об инвалидности и медицинских расстройствах. Раскрыта сущность социально-психологического взаимодействия с лицами с особыми потребностями в юридическом, медицинском и реабилитационном аспекте, в частности подчеркнуто, что инклюзивное система функционирует там, где существует четкий алгоритм действий между всеми участниками от транспортных компаний в коррекционных учреждений.

Ключевые слова: инклюзивное система, транспортные компании, инвалид, заявитель, индивидуальная программа, когнитивные навыки.

Sy`nev V., Dzhozefson K. Paratransit space in USA: correction - technical assistance to individuals (on the materials of "Determining ada paratransit eligibility: an approach, guidance and training materials")

The article is present short analyses of information from manual "Determination of Paratransitional Opportunities for Disabled Persons: Approach, Guidelines and Training Materials" (Determining ADA Paratransit Eligibility: An Approach, Guidance and Training Materials). The psychological and functional barriers that block equal access of the disabled to the objects necessary for social and personal life are established. Problems of functional duties of specialists, criteria of behavior and application of professional knowledge are revealed. The list of criteria required by the staff in combination with knowledge of disability and medical conditions is given. The essence of social and psychological interaction with persons with special needs in the legal, medical and rehabilitation aspect is revealed, in particular, it is emphasized that the inclusive system operates where there is a clear algorithm of action between all participants: from transport companies to correctional institutions.

Key words: inclusive system, transport companies, invalid, applicant, individual program, cognitive skills.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2017 р.

Статтю прийнято до друку 27.11.2017 р.

УДК:376:616-039

Тарасун В.В.

ПРОФІЛАКТИКА – ГОЛОВНА МЕТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ВТРУЧАНЬ

В статті розглянуто сучасні погляди на профілактику психофізичних порушень як складову частину медицини і спеціальної педагогіки та психології. З'ясовано, що більшість навчальних посібників недостатньо висвітлюють проблему профілактичної настороженості в роботі фахівця і дієві шляхи запобігання порушень у дітей з особливостями в розвитку. У роботі визначено підходи до розробки профілактичних програм і їхня класифікація, проаналізовано вплив комунітарної психології на вирішення профілактичних проблем, розкрито складові профілактики (ризиків і захисні фактори) та їхня взаємодія.

Ключові слова: діти з особливостями в розвитку, профілактичні програми, складові профілактики, комунітарна психологія

У сучасних оглядах наукової літератури з проблеми профілактики з'ясувалося, що в будь-якому окремо взятому році приблизно від 10 до 15% дітей зіткнуться з психологічними, поведінковими і емоційними проблемами, які негативно вплинуть на їхнє буденне функціонування такою мірою, що будуть відповідати критеріям тих чи інших розладів. Тому доводиться, що ефективні профілактичні програми здатні допомогти величезній кількості людей в їхніх особистих проблемах, а також значною мірою полегшити важкий економічний тягар, який лягає на сім'ю, де виховується дитина з особливостями в розвитку.

Профілактична система вимагає від фахівця володіння відповідними знаннями і вміннями планувати корекційно-превентивну допомогу з тим, щоб усунути наявні симптоми розладу і своєчасно передбачити наступні проблеми в розвитку дитини. Разом з тим, на сьогодні більшість навчальних посібників недостатньо висвітлюють проблему профілактичної настороженості в роботі фахівця і шляхи профілактики психологічних, поведінкових і емоційних порушень в дітей з особливостями у психофізичному розвитку (ОПФР). На наше переконання, в офіційні програми підготовки майбутніх спеціальних педагогів і психологів та в програми перепідготовки практичних працівників неодмінно має